

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Celem projektu jest zbadanie kulturowego oddziaływania Amereidy, fenomenu, który uważany jest za jedno z najważniejszych zjawisk we współczesnej historii Ameryki Łacińskiej i coraz częściej stanowi przedmiot refleksji europejskich badaczy i uwagi artystów (por. Amereida na Documenta 14 w Atenach i Kassel, 2017). Współcześnie zwykle łączy się go z awangardową architekturą tzw. Szkoły Valparaíso i utopijną przestrzenią Miasta Otwartego (*Ciudad Abierta*), w której eksperymentują profesorowie i studenci Escuela de Arquitectura y Diseño de la Pontificia Universidad Católica z Valparaíso.

W moich badaniach chcę zwrócić uwagę na kluczową rolę, jaką w powstaniu powyższych zjawisk odegrała zrealizowana w 1965 roku poetycka wyprawa: tzw. *Travesía* (także *Travesía de Amereida*). W podróży wzięło udział 10 osób: architekci, poeci, filozofowie z Chile, Argentyny, Francji i Anglii. Z Ziemi Ognistej kierowali się do „nowej poetyckiej stolicy” kontynentu, Santa Cruz de la Sierra (Boliwia), ustalonej przez nałożenie na odwróconą mapę Ameryki Krzyża Południa. Podróż nie miała wyznaczonej trajektorii, ważne było oddalenie się od brzegów Ameryki, odkrywanie jej „wewnętrznego morza”. Twierdzili, że Ameryka nie została odkryta, a jedynie podbita, trzeba więc dokonać aktu „nowego założenia Ameryki”. Zrealizować się ono mogło jedynie przez akty poetyckie (*phalànes*), których rezultatem były interwencje artystyczne tworzące ślad ich drogi (obiekty, fotografie, nazwy miejsc). Dwa lata później grupa wydała poemat, nazwany od połączenia słów „Ameryka” i „Eneida” *Amereidą*, następnie zaś wizualno-poetycki dziennik podróży. Przekonanie o fundacyjnej mocy poetyckiej wyprawy potwierdziło się szybko: w 1970 r. otrzymali 280 ha wydmy blisko Valparaíso na założenie miejsca, w którym łączyć będą pracę, życie i edukację. W potwierdzeniu ważności wypraw, od 1984 roku realizacja *travesía* jest obowiązkiem każdego studenta Escuela de Arquitectura y Diseño de la Pontificia Universidad Católica w Valparaíso.

Celem badań jest określenie kulturowej sprawczości podróży z 1965 roku. Twierdzą, że można traktować *Travesía* jako trasę literacką tj. podróż, w której za pomocą słowa performuje się wartości a poprzez to dokonuje się zmian w kulturze (wyłanianie się nowych sposobów życia, tożsamości, krajobrazów, miejsc, mitów, symboli, obrazów). Chcę zbadać czy wspólnotowy rys odróżnia południowoamerykańskie doświadczenie literackiego wędrowania od europejskiego i ustalić jakiego rodzaju jest to wspólnota (poetycka utopia społeczna / mobilna kolonia artystyczna?). Celem jest refleksja nad narodową kwalifikacją wspólnoty oraz tym czy heterogeniczność kulturowa w odkrywaniu „wewnętrznego morza” Ameryki (m.in. odniesienie do *Eneidy*, poezji F. Hölderlina, hiszpańskich kronik kolonialnych) jest konieczna w procesie dekolonizacji.

Interesuje mnie kulturowa historia Amereidy widziana z perspektywy *travesía*: jaką ewolucję przeszły wyprawy od roku 1965? O ile pierwsze studenckie podróże powtarzały dekolonizacyjne akty założycielskie, o tyle później położono nacisk na wymiar operacyjny (generowanie procesu twórczego przez akt poetycki) a następnie zwrócono uwagę na nietrwałość, nomadyczność, miejsce obiektów architektury. Czy *phalànes* i związane z nimi obrazy (fotografie, odwrócone mapy) kształtują dziś wyobrażenie o Ameryce? Gdzie znajdziemy dowody tej sprawczości? Z czym wiązać fenomen trwałości Amereidy: z jej funkcjonowaniem w obrębie struktur uniwersyteckich, z kreacyjnymi mocami poezji, siłą wspólnoty, realizowaniem *travesías*? W badaniach nad dekolonizacyjną rolą Amereidy ważna jest refleksja nad oksymoronem jaki tworzy połączenie sprawczości i wędrowki poetyckiej. Pogłębi ją odniesienie do innych pozornie nieskutecznych wędrowek, które odegrały ważną rolę w dziejach kultury różnych wspólnot (np. *Wyprawa Cyrusa Ksenofonta*). Przedstawiony projekt badawczy wspiera się na tezie mówiącej, że słowo dawało i wciąż dawać może dostęp do rzeczywistości kulturowej Ameryki Południowej (Ameryka jako przestrzeń „władzy słowa”).

W badaniach zostaną wykorzystane różne techniki: krytyczna analiza tekstów źródłowych wraz z analizą ich warstwy typograficznej, map i rysunków; analiza dokumentacji *travesías* po 1984 r.; wywiady z uczestnikami wyprawy z 1965 r.; wywiady z wykładowcami organizującymi *travesías* po 1984 r.; ankiety studenckie. Ponieważ kluczową rolę w powstawaniu obiektów architektonicznych przypisuje się samemu procesowi pracy we wspólnocie ważną metodą badań będzie obserwacja uczestnicząca (udział w *travesía* oraz w *Taller de Amereida*). Wiele kategorii, którymi posługiwali się twórcy Amereidy ma charakter metaforyczny (*phalànes*, *travesía*, *Ha lugar* „rzeczywistość otwarta”, „gościnność”, „podróż w kole” etc.), z tego powodu częścią prac będzie stworzenie słownika interpretującego je w języku nauk o kulturze.

Pokazująca znaczenie *travesías*, nowatorska, kulturoznawcza, monografia o Amereidzie, przyczyni się do pogłębienia wiedzy na temat sprawczości literatury względem kultury. Będzie istotna dla humanistycznej refleksji o „innych nowoczesnościach” i alternatywnych epistemologiach (Południa). Wpłynie na rozwój badań nad zmianami kulturowymi dokonywanymi z pozycji peryferyjnych, za pomocą „słabych” tj. literackich czy artystycznych, narzędzi. Wskaże na rolę i status wspólnoty w tego rodzaju przedsięwzięciach. Przyczyni się do rozwoju refleksji nad architekturą jako nowoczesnym sposobem życia.